

Tillsammans kring skogens framtida värde

Vad ger man i present åt en hundraåring som redan tycks ha allt? När det är republiken Finland som fyller år och monarkin Sverige som uppvaktar? En del av svaret kan tyckas givet: man överlämnar något som konkret påminner om den stora dagen. Så därför blev det en skulptur i strandvattnet vid Hanaholmens nyinvidda kulturcentrum för Sverige och Finland som hädanefter fångar alla besökares blickar. En modern frihetsgudinna som i en kaskad kastar sig fyra meter upp i luften på en surfingbräda, buren av vattnet som förenar de två folken. Konstnären Anna Uddenberg har döpt sitt verk till Free Fall.

Men, med tanke på de två ländernas långa och gemensamma historia kändes det som att nationalgåvan också borde innehålla något mer och vittsyftande. Så frågan tål att upprepas: vad ger man en hundraåring utöver ett fint och symboliskt laddat minnesmärke?

Den som visste svaret var ingen mindre än kung Carl XVI Gustaf. Han deltog den 26 oktober på ett seminarium till hundraåringens ära i Kungl. Skogs- och Lantbruksakademiens hus i Stockholms gamla universitetskvarter på Norrmalm. Han majestät höll öppningstalet.

”Ja, man ger en skjuts, en så kallad framtidssatsning”.

I själva verket hade Hans Majestät redan tidigare avslöjat nationalgåvans två inslag vid en officiell ceremoni i juni på Hanaholmens kulturcentrum. I Stockholm handlade det nu om att inför politiker, akademiker, myndighets- och näringslivsfolk utförligare presentera och diskutera hundraåringens andra del: en rejäl insats för att få fart på en gemensam skogsforskning i de båda länderna. Projektet har döpts till *Tandem Forest Values*. Det har två grundtankar. Dels ska skogen förbli den viktiga källa till vår nordiska välfärd som det redan varit i långt mer än hundra år. Dels ska ”det gröna guldets” vårdas och utvecklas på ett allt miljövänligare vis.

”Skogens framtid är våra länders framtid”, löd kungens ord och gåvans namn ”syftar på att Sverige och Finland tillsammans sätter fokus på skogens värde”.

Rent konkret är kärnan i *Tandem Forest Values* tolv nya tjänster vid olika etablerade institutioner som ska kunna sökas och innehas under två år av doktorerade forskare på båda sidor av Bottniska viken. Men gåvan åtföljs också av en förhoppning där nyckelbegreppet är just ”tillsammans”. I några av inläggen på seminariet framgick nämligen att historien hittills visat att tankarna om tandemkörning inte alltid haft täckning i verkligheten.

”Ibland har man haft på känn att vi varit lite av konkurrenter, men det måste vi nu ha lämnat bakom oss”, menade Chris Heister, ordförande i svenska sektionen av Kulturfonden

Sverige-Finland som tagit initiativet till projektet. "När man tittar närmare på skogsforskningen och den industriella utvecklingen finns det inte heller så mycket samarbete som vi först trodde".

Tuula Teeri, tillträdande vd för Kungl. Vetenskapsakademien i Sverige och skogsforskare med erfarenheter sedan 1980-talet, hade gjort liknande iakttagelser.

"Vi hade visst samarbete några år i början av 2000-talet, men det tog plötsligt slut," konstaterade hon. Orsaken var bland annat bristande finansiering. Mot den bakgrunden var 100-årsgåvan naturligtvis välkommen, men Teeri tillät sig att drömma om något ännu större: "ett samarbete för de absolut bästa forskarna i bägge länderna på fem plus fem plus fem år".

Nordisk bomull –från dröm till snar verklighet

Tuula Teeri, som var en av seminariets inledare, talade mycket om de drömmar hon och hennes forskarkollegor haft förr om åren. Om hur ny bioteknik skulle kunna skapa framtidstro inom skogsindustrin i tider när fabriker stängdes och konkurrensen utifrån hårdnade. Lyckligt nog värnade Sverige och Finland trots det om sin höga forsknings- och kunskapsnivå, om än i varje land för sig:

"För tio år sen drömde vi om att tillverka plastliknande material av trä och kompositer och nya typer av förpackningar. Nu har de drömmarna uppfyllts också om en del finns kvar att göra. Vi går ändå åt rätt håll. Vi kan göra plastliknande och genomskinliga material av träfibrer. Och idag står de nya rönen - textilier, kompositer, kemikalier, energi- för allt större andelar av den biobaserade ekonomin. Bilden har blivit en annan än vad vi varit vana vid då det gäller skogsindustrin och dess utveckling".

Särskilt inspirerade Tuula Teeri åhörarna med ett aktuellt exempel från sin tidigare arbetsplats som rektor vid Aalto-universitetet. Hon gav en blick in i den framtid som väntar. Omkring år 2000 drömde man om att göra "papperskläder" och idag kan kläder faktiskt tillverkas av träfibrer. Det började med ett samarbete med Helsingfors universitet mellan processtekniker och kemister. Sedan rekryterades en erfaren textilutvecklare från ett tyskt företag. Gruppen fann en ny och miljövänligare metod att lösa upp cellulosan än den som använts förut.

"De material som man nu kan börja tillverka kunde egentligen kallas 'nordisk bomull' ", förklarade Tuula Teeri förtjust. "Tänk er, vi kanske kan konkurrera på hållbart vis ute på bomullsmarknaden med våra gemensamma svenska och finländska skogar!"

Aalto-universitetet innehåller också en konstindustriell högskola där intresset för det nya materialet genast vaknade. Designers kom in i bilden och Marimekko blev nyfikna. Så långt är detta en framgångssaga. Den enda –icke oväsentliga- biten som inte är löst är frågan om vem som på allvar ska tjäna pengar på detta. Hur ska klivet ut på marknaderna ske? Svaret belyser hur avgörande förhållandet är mellan den akademiska forskningen och den kommersiella industrin.

”Jag tror vi är för dåliga på att plocka upp forskningen....”

Moderator på seminariet var Maria Wetterstrand, tidigare språkrör för Miljöpartiet och då en av Sveriges populäraste politiker, idag debattör och föreläsare. Hon påpekade att åtminstone förr hördes åsikten att den akademiska forskningen bör bedrivas fri från alla kommersiella krav från industrin. Finns här en konflikt?

”Konflikten finns i viss mån där”, svarade Teeri. Forskningen ska söka sig sina vägar utifrån sina egna förutsättningar, men det kommer ofta en fas när man börjar se att här finns något som kan användas. Där bör industrin komma in. ”På 1980-talet var det nästan syndigt att släppa in industrin i sådana här sammanhang. Så är inte fallet längre”.

Senare under seminariet kom en kommentar från publiken som konkretiserade de förändringar som är på gång. Timo Heikka, FoU-ansvarig i Helsingfors på sverige-finländska Stora Enso, berättade att 2006 bestod över 70 procent av bolagets försäljning av papper, idag har andelen sjunkit till under 30 procent. Gamla produkter förbättras och nya tillkommer.

Oavsett deltagarnas utgångspunkt avslöjade panelsamtalet under andra halvan av seminariet att forskningen och skogsindustrin är ett ämne som föder debatt. Daniel Söderberg från Wallenberg Wood Science Center såg visserligen för sig hur en ny generation ingenjörer och doktorerade forskare är på väg in i industrin, men han anlade samtidigt en kritisk ton. Han jämförde med några stora koncerner inom fordons- och kemibranscherna som han kommit i kontakt med. De har kompetent folk närvarande på forskarkonferenser och i forskningsdiskussionerna: ”de sitter inte och väntar på att forskningen ska komma och förklara sig så att de förstår. Jag tror att vi är för dåliga på att plocka upp forskningen.”

”Riskerar kunskapen om nya upptäckter att stanna i de egna institutionerna?”, undrade Maria Wetterstrand. Svar fick hon av Christine Hagström-Näsi från det internationella nätverket CLIC som med säte i Helsingfors knyter samman företag och forskning inom

bioekonomi och miljöteknik: "Det tar ganska lång tid innan man som forskare har den tilliten att man vågar dela med sig".

Slutsatsen tycks uppenbar: här finns ett glapp som behöver åtgärdas.

"Vi ska konkurrera med det fossila i alla led..."

Om utveckling av skogen som källa för en modern biobaserad produktion är den ena idén med nationalgåvan till Finland är den andra att bättre skydda och ta vara på skogen som en "klimatsmart resurs". De två idéerna är inte helt enkla att kombinera.

Dilemmat formulerades av bland andra Marie Larsson-Stern som är hållbarhetschef vid svenska skogsbrukets forskningsinstitut Skogforsk. Visst, våra skogar binder massor av koldioxid, de fungerar till nytta och nöje för jägare, bär- och svampplockare och för rekreation och naturupplevelser. De värdena ska bevaras. Men samtidigt höjs kraven på en växande bioekonomi. Uttagen ur skogen måste öka och kostnaderna bör minska. Olika skogsägare har olika mål med sin skog och det avgör hur den faktiskt sköts.

Larsson-Sterns lade apropå detta fram en lista med uppgifter för den tillämpade forskningen. Här behövs "förädlade träslag för bättre tillväxt, vitalare plantor och rätt planta i rätt klimat, effektivare och bränslesnålare maskiner som är skonsammare mot mark och människor. Vi ska värna kulturmiljöerna och beakta liggande död ved... och sist men inte minst, här öppnar sig digitaliseringens alla möjligheter och där är vi bara i början".

Fler inlägg kom, också ur mer principiella perspektiv, bland annat från Johanna Buchert, överdirektör vid Luke, Luonnonvarakeskus (Naturresursinstitutet) i Helsingfors: "Vi måste konkurrera med hela den fossila kedjan, från den primära råvaran till slutprodukten som når konsumenten. Det gör vi med hjälp av forskning och spetsteknologi. Då handlar det om ekologisk hållbarhet, klimat och miljö, om ekonomisk hållbarhet, tillräcklig mängd biomassa till rimligt pris, och om social hållbarhet, regional livskraft och arbetstillfällen".

Det gröna guldets ska i varje fas av utvecklingen och förädlingen bli ett varumärke eller en brand för hållbarhet. Det är målet.

"Vi behöver påverka Europa där de är långsamma och vacklande ..."

Naturligtvis hade politiken en given plats på seminariet. Här deltog två aktiva ministrar och en före detta. Maria Wetterstrand gjorde sitt bästa för att i en utfrågning locka fram några meningsskillnader mellan Sven-Erik Bucht och Jari Leppä, ansvariga i varsin regering för skogs-

och lantbruksfrågorna. Men de envisades med att måla upp i stort sett samma bild. Vi är två små nationer med tillsammans knappt två procent av världens skogar men vi svarar för hela tio procent av skogsproduktionen. Vi inser att i framtiden har vi mycket att vinna på att gemensamt förkovra oss inom den näring som skänkt oss så mycken välfärd. ”Tillsammans ska vi lämna den fossila epoken bakom oss och gå in i den bioekonomiska perioden”, förkunnade Jari Leppä.

Maria Wetterstrand undrade hur mycket politiken egentligen kan bidra med i sammanhanget. I ministrarnas svar uppenbarades att det trots allt finns skillnader mellan länderna, rent av viktiga skillnader. Finland arbetar sedan 1990-talet efter ett nationellt skogsprogram –ett slags övergripande skogspolitik på basis av internationella miljömål- som redan har reviderats eller moderniserats ett par gånger. Här kartläggs utmaningar och krav alltefter att omvärlden och villkoren för skogsnäringarna och miljön skiftar. Minister Leppä berättade hur det i början funnits viss misstro mot industrins vilja att ställa upp, men idag är den övervunnen. Kollegan Sven-Erik Bucht kunde å Sveriges vägnar inte annat än lovorda Finland och försäkra publiken om att hans regering minsann jobbar på ett liknande program.

Vid flera tillfällen under seminariet hänvisades till det finländska exemplet. Mårten Larsson, vice vd för Skogsindustrierna i Sverige, förklarade hur han imponerats av Finlands nationella program och han kunde se hur beredningen av den svenska motsvarigheten redan avsatt flera resultat. Och mot bakgrund av detta, menade han, borde våra länder ta på sig ett ”särskilt ansvar för att öka insikterna nere i Bryssel om betydelsen av en genomtänkt skogsstrategi”. Något också minister Jari Leppä var inne på när han pläderade för ett gemensamt initiativ för att skapa ett system med en europeisk skogsakademi: ”vi behöver påverka Europa där de är långsamma och vacklande”.

”Den som hittade på nationalgåvan borde få pris...”

Den knepiga uppgiften att sammanfatta dagen tillkom tidigare finländske statsministern Esko Aho, numera konsult vid European Forest Institute. Han såg den svenska 100-åriggåvan och diskussionerna under seminariet ur ett historiskt och internationellt perspektiv. Han påminde om två viktiga händelser. Den första var när Finland och Sverige i början av 1990-talet båda förhandlade om medlemskap i EU. Då agerade nationerna ”i tandem”. Men därefter avstod de från att försöka uppträda som ett gemensamt block nere i Bryssel. Det andra minnesvärda var våra framgångar på telekom-området som inföll ungefär samtidigt. Svensk och finländsk

ingenjörskonst och forskning skapade först NMT- och sedan GSM-tekniken som så småningom blev standard ute i världen för den nya digitala telefonin. En väldig succé med rötter i vår industrikultur och våra starka traditioner på utbildningsområdet.

Esko Aho knöt samman de här två bilderna ur det förflutna till ett scenario inför framtiden. Likheterna mellan då och nu finns där. Genom att på nytt gå ut ”i tandem” i Europa kan vi som pionjärer visa hur den nya biotekniken förändrar världen. Och våra egna samhällen. Bort från den utvecklingslinje som började med kol och olja, istället in på det ekologiskt hållbara spår som skogen och det gröna guldets lägger ut framför oss. Kungariket Sveriges gåva till 100-åriga republiken Finland lockade fram storslagna visioner. Vilket fick Esko Aho att till sist utbrista: ”Den som hittade på den här gåvan borde få pris!”.

Text: Bengt Lindroth

-

-